

ДЕЈАНА ОЦИЋ

ЖАРКО ВИДОВИЋ И ЂОРЂЕ ОЦИЋ: ВАНВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

*...освешћење је већ у осећању (поцијивања за)
саговорника и у пошреби за дијалогом...*

Жарко Видовић, Романи Ђорђа Оцића

Прва моја детиња чуђења у вези са Жарком Видовићем беху сабрана у питању: „Како неко потпуно седе косе као што је његова може бити тако насмејан као што је он?” Касније, слушајући о његовим животним искуствима, то питање је преобликовано: „Да ли је могуће да неко ко је толико пропатио уме и може да буде толико радостан?” Током студија филозофије, од којих ме је Жарко ватрено одговарао, почех да размишљам о његовој улози у српској култури: „Откуд то да је аутентични савремени српски мислилац толико мало присутан на званичној филозофској и, уопште, интелектуалној и културној сцени а да за то нимало не мари?”

У свом га искуству слушам, гледам, али слушам и о њему... Беле косе, ведре лица, живих покрета – зрачи светлошћу. Промишљајући трансценденцију, понашао се понекад и детиње: „мудрост невиности и невиност мудрости”. Умео је, без икаквог зазора, да заподене разговор са непознатим пролазницима, подстакнут нечим у њиховом ставу или понашању. Реаговао је на *личности*. Радо се упуштао у *дијалог личности*.

– Чика Жарко, како сте побегли из логора?

– Тако што сам се, сваког секунда од када сам у логор доспео, припремао за тих пет минута када ће ми се указати прилика за бекство.

Рекао је то тако као да је из логора једноставно побећи, и као да о том самом чину нема много шта да се каже. Ако је и имало

шта да се каже о самом бекству, Жарко је и то, као што је чинио и са свим осталим, преточио у *реч* о свом *искусџву њоџа бексџва*. О сећању на *џо осећање*. Из тога његовог искуства, трајањем његовог бурног живота и стицањем других искустава али и разумевањем искустава других, развила се и *његова реч о искусџву* логорашком, о искуству породичном, историјском и националном.

У том дијалогу (да, Жарко је дијалог водио и с децом и младима!) не сазнадох за детаље тога бекства, али ми се тада откри да је искуство логора и бекства примењиво и на друга и другачија животна искуства. У сећању ми заувек остаде сачувано и с каквим је миром Жарко то изговорио, он који је не једном избегао смрт, а, чини се, ниједном није избегао слободу да *изговори* оно што је о нечем мислио или осећао.

Беше то и тренутак у коме ми се разбистрило колико је важна *свесџ* (као *феномен осећања*, додао би Жарко), свест у *живоџу* и свест о *живоџу*. О свом животу, о животима *друџих*, о животима *џрошљим* и *будуџим*. Свест која осветљава искуство. Историјска свест.

Сва та моја детиња и младалачка чуђења сазреше у дубоко и искрено – *дивљење*. Дивљење према Жарковом животном путу и према његовим речима о том путу и доживљају тога пута...

Вера је свест да су битије-биће-живот чудо (недоступно мишљењу, метафизици). Из тога чуђења (осећања!) – дивљења (јединог правога односа према битију-животу) настаје смисао живота (осећање) = неверовање у смрт = вера у Богочовека и вера у Васкрсење мртвих! Из тога осећања настаје ум вере (изнад филозофије). Софиа!

Видовићев животни пут упознавала сам кроз његове разговоре с мојим оцем – Ђорџем Оцићем. Дијалог између њих двојице беше пријатељски, вођен речима, али и чином. Јер, њих двојица заједно од речи правише дело.

Рана питања о Жарковој појави, па његовој личности, о пријатељству мога оца с њим, о појмовима које су заједно осветљавали... питања су која наставише да се нижу. На нека од њих ми стигоше, на друга још стижу, одговори који отварају нова питања... И питања и одговори рађали су се у дијалозима, и рађају се и даље – у сећањима на дијалоге чији прави значај увидех сведочећи разговорима између ове две личности.

И сада, исписујући ове речи, слушам обојицу и чујем како ме, сваки на свој начин, исправљају, допуњују, или ми одобравају. Благонаклоно, учитељски. Откривају истину мени, откривајући је и себи.

А то је могуће само *осећањем* – ако се речи *доживе* и *проживе*. Јер, обојица су своје речи сведочили и животом, а живећи тако како су живели и своје речи су вајали и брусили. Другима их даровали, а слушајући питања, сами се затицали упитаним, и с већом радошћу потом давали се одмах и у потрагу за одговорима.

Живети с другима у *дијалогу*. Живети дијалог. Такве личности, као што су Видовић и Оцић, у заједничком дијалогу успевале су да у времену дотакну ванвремено – „трансценденцију”, говорио је Видовић; „онострано”, записивао је Оцић.

Најоригиналнији српски савремени (не смем рећи „философ”, он би се сам против тога бунио; не могу рећи ни „мислилац”, јер би то мимоилазило значење *искусства* како га је он промишљао) – сада (кад није међу нама да се, због своје скромности, побуни) сасвим сам сигурна да могу рећи – *мудрац* Жарко Видовић.

Дакле, овај савремени српски мудрац сматрао је *живојојис* личности важним и за оно што та личност јесте, и сам је оставио драгоцене белешке о једној епохи чијим је живим сведоком био. Поживео је готово цео један век, а о томе непрестано остављао белешке, подсетнике на многе сада давно прошле и помало заборављене догађаје.

Мало је оних који могу да воде дијалог и у самоћи, као што је то Жарко чинио. О томе сведоче његови рукописи (многи још необјављени). Фасцикле рукописа из Видовићеве писане заоставштине открише да је писац сам себе допуњавао, коментарисао, исправљао. У својим белешкама често је себе (сада и нас) подсећао на времените догађаје.

И Жаркова писана реч је жива. Као што су живе и његове белешке исписане на маргинама многих књига, које, уз енергична подвлачења речи или реченица, сведоче о његовом дијалогу са пишчевим речима, али и о дијалогу са потоњим читаоцима – сведоче о *читању с искусством*. Бележећи своје речи на књигама, он прочитане речи утискује као осећања у своја сећања. Он у читању не тражи информације и сазнања, већ доживљаје. „Човека формира утисак, а не поука” – тако је говорио, разговарајући, Видовић.

О својим рукописима Видовић је водио рачуна, и о њима и њиховом настанку оставио писани траг. Записивао је, како на једном месту наводи, „преглед, нумерацију, опис и класификацију рукописа”. На самим рукописима и у коментарима често је бележио датуме. Све те нумерације и датирања већ су се показали, а вероватно ће се тек показати драгоценим за касније утврђивање тога која је верзија последња, да ли је одређени рукопис део веће целине, да ли је објављен цео или делом. Уколико је рукопис објављен, записивао је где и како је објављен, или – ако је требало да

буде, а није – зашто није. О текстовима које је писао за скупове већином је наводио и одређене чињенице о скупу, али и своје коментаре о одређеним говорницима. Тако су и његове белешке о рукописима постале истовремено библиографија али и дневнички записи.

Све Видовићеве и Оцићеве исписане речи – о романима и у романима – у ствари су белешке усменог дијалога који су њих двојица водили, најчешће у шетњама, уз Дунав, Калемегданом... Пошто сам некада посматрала те дијалогe, и сада имам живу слику њих двојице у разговору, када сам слушала речи што долазе из дубине њихових бића, а које истовремено секу својом чврстом аргументацијом. Као да сам гледала двобој речима двојице виртуоза. Један другог питају, слушају, слажу се или не, али истовремено и сами себи чине појмове јаснијим. Њихово неслагање није било ни близу расправе, већ је код саговорника будило нове речи, из њега су се рађале, уздизале, прихватале, део за себе и у себи задржавале, а део, опет неком невидљивом руком извајане, преобликоване – опет враћале... И њихов дијалог нису чиниле само речи већ и осећања, та њихова занесеност и узнесеност, која им је откривала тајне оностраности.

На зиду Библиотеке у родној кући Ђорђа Оцића у Даљу, међу фотографијама великана – Милутина Миланковића, Јакова Игњатовића, Димитрија Исајловића, Милана Кашанина – којима се мој отац дивио и које је сматрао својим учитељима, значајно место заузима и лик Жарка Видовића.

Трагови које је Жаркова личност остављала за собом остају забележени кроз ликове у Оцићевим романима. У делу *Чудо на Дунаву* – Марко Видотић, а у *Слављенику* је Четвртог господина из *Под сумњом* преименовао у Четвртог учитеља. Видовић је, с друге стране, Оцићеве романе ватрено читао и о њима писао, што је и обједињено у књизи *Романи Ђорђа Оцића – њоеѿофилософија и коменѿари*, тематски започет као „вера–историја–нација–роман”. Видовић је Оцићеве романе помно читао, као читалац, не као критичар, „јер ѿсац није ѿсао дело као изазов криѿици, него као ѿозив на дијалог, упућен живој души читаоца...” У тим романима Видовић открива завет, који Оцић осећа и слуги, и назива га *дунавским*:

Оцић иде ка Завету, и дунавском, панонском, одваја се од „лирике”, од метафизике; узлеће над Панонију, у Завет!

И како се онда не дивити пријатељима који у заједници откривају трансценденцију!

У Видовићевој рукописној заоставштини нађена је и белешка:

Драги Оцке, чекам твоју следећу књигу (кажеш да ће ускоро изићи), па да онда напишем студију (коначан текст) за објављивање, можда као дијалог између поето-фило-софије (Оцке) и философије (као искуства поето-фило-софије, ЖВ); у Београду, 24-II-1999).

Чак и читајући Оцићеве романе Видовић учествује у дијалогу. Књига *Романи Ђорђа Оцића* садржи Видовићеве асоцијације и реакције на читање Оцићевих романа. Он у њима проналази своје већ присутне идеје и открива нове, заједничке. У томе и јесте смисао дијалога, важног за обојицу ових писаца.

Уз коментар рукописа *Огледи о духовном искуству II*, Видовић је бележио да је тај рукопис „II верзија која није штампана, јер је Ђорђе Оцић сам предао I верзију рекавши: 'Ако од Тебе не отмено рукопис, Ти га никад нећеш завршити. Штапаћемо прву верзију, ону коју смо ти отели, а Ти на другој ради колико хоћеш!'”

Романи Ђорђа Оцића књига је о великим темама. О темама о којима су заједно – у заједници! – у дијалогу размењивали своја искуства чинећи тако и њих – заједничким. То су теме које су они кроз своје искуство „сејали, жњели и млели”.

Видовић је о Оцићевим романима говорио и на књижевним вечерима, али је о њему приповедао и на комеморацији у Удружењу књижевника.

У разговорима са Ђорђем, који су били безгранични у свим могућим шетњама, ти разговори отворили су све проблеме и ја сам написао књигу *Романи Ђорђа Оцића*. Разговарали смо о посмртном животу, неколико недеља пред његову смрт, био је код нас, нарочито је волео да разговара са мојом супругом која је блажи саговорник него ја, јер ја скачем за очи. Каже: „Постоји ли загробни живот?” А ја кажем: „Па, има Данте пакао, има чистиште, има рај.” А Ђорђе каже: „Па, и пакао и чистиште и рај су у овом животу, што је Данте назвао Божанском, али ју је назвао и комедијом, што значи да се то дешава живим људима.”

После Оцићеве смрти, Жарко Видовић ми је у посвети књизи *Историја и вера* записао да се нада да ће се бар кроз моја сећања шетати са Ђорђем, а у књизи *И вера је уметност*: „Наслов ове књиге дао је Твој отац, мој Ђорђе, па је овим насловом, књига успомена на њега...” И говорио ми је: „Недостаје ми Оцке и шетње с њим, Калемегданом, уз Дунав, али, знај, ја сам с њим и даље у дијалогу.” И знала сам, јер сам то осећала, као што и сада видим, јер

осећам, да они и даље воде живи разговор, објашњавајући један другом и сваки себи, а обојица мени и другима.

Из Жарковог живота много је тога што *није објављено*. Из биографије која је изашла у лексикону *Српски who is who* изостављене су неке његове реченице од којих је најважнија: „Одлучујуће историјско искуство Срба није ратно него логорашко, дакле, заветно и морално: без оружја, издржати све човек може само као личност.” Нису објављене ни речи о погибији његовога сина, његова деценијска *несрећања* са кћерком, његове љубави, доживотна љубав са Душком, пријатељство са Милетом Марковићем, речи његове парохијанима који су се окупљали у Цркви Светог Марка... Али све то оста забележено у Жарковом искуству, које је он, опет, даље, дијалогом и осећањем утиснуо у доживљаје немалог броја својих ближњих.

Незаписано а у сећању сачувано, као и записано што на сећање позива, у мојим су – и верујем, не само мојим – доживљајима заувек утиснути печати личности, који дароваше *смисао*. И оставише *завей*.

Записујући овде нешто *лично*, учиних то без бојазни, јер је то *проживљена реч* о двојици учитеља и животних узора, од којих сам и научила да управо оно што је *лично* негујем, јер, као што један од њих а обојица заједно рекоше: „Без личности нема ни заједнице и морала, као ни лепоте.” А то су само неке од њихових *личних*, а *заједничких* речи које баштиним као највреднији дар, што ме уједно и *завейује* да га чувам и, као успомену на ове две личности, дарујем даље. И, с таквим учитељима, мени не остаје друго до да сведочим својим личним искуством о њиховим лично-стима и о томе да тај њихов дијалог и даље – живи.